

ОСТРАХ КОРОЛЯ

Самотній, вночі імператор дрижав з переляку на широкому ліжку. Хто зайде, щоб зарубати його? Звідки нишком прокрадеться до нього Смерть? У побічній кімнаті, правда, вартував вірний Джованні. Але як викликати його в разі потреби? Імператор придумував всяку всячину.

Мисливський ріг, в який засурмити на сполох. А якби з ним скоїлось якесь нещастя і не вистачило духу?

Дзвіночок, подібний до тих, якими послуговуються по церквах. Але його дзенькіт — слабкий; і чи Джованні помилково не подумає, що дзеленчить дзвоник на шиї корови, яка пасеться під мурами замку?

Шнурочок, що, перетягнутий через стіну, пускає в рух гудок. Але чи миші не розгризуть його?

Прирученого собаку, що, на його даний знак, відчиняє двері, виходить і добирається до сусідньої кімнати, щоб попередити слугу. А якби хтось отруїв собаку?

Король вигадав сотні й тисячі різних трюків, однак, жодний з них справді не заспокоював його. Він, словом, вже не думав про ніщо інше, бо за кожним днем неодмінно слідкувала відповідна ніч, що навіювала все нові переляки; і, таким чином, імператор вже не думав про ніщо інше, а життя тим часом виснажувалося із швидкістю комети, поки врешті він постарівся і, одної ночі, простягнений на широчезному ложі під балдахином, що кишив фантазмами, справді захворів та укрів, як навпроти з муру прокрадався до нього бляклий привид Смерти.

Тоді король цілком підупав на силах і не зумів ані потрясти дзвінком, ані засурмити в ріг, ані сіпнути шнурок, ані дати знак собаці, ані пустити в рух сотні алярмових хитрощів, вигаданих за життя.

В безмірній розпуці, він спромігся лише прошептати кволий лемент: «Джованні!»

«Наказуйте, ваша Величносте!», — відразу почувся з-поза муру заспокійливий голос.

Отак король і прогаяв ціле своє довге життя. А, щоб слуга негайно прибіг із побічної кімнати, вистачало лише викликати його на ім'я.

ПРОГАЯНІ ДНІ

Кілька днів після того, як він улаштувався в розкішній віллі, Ернст Кацірра, повертаючись додому, здалека укрів чоловіка, який виходив побічними дверцятами огороженого муру зі скринєю на плечах і вантажив її на грузовик.

Не встиг до нього підійти, як вже машина вирушила. Тоді він негайно автомобілем погнався услід за ним. А грузовик проїхав чималу дорогу, до самої крайньої периферії міста, і зупинився на краю улоговини.

Кацірра вісів з автомобіля і попростував подивитися. Незнайомець вивантажив скриню з грузовика, пройшов кілька кроків і шпурнув її в яр, що був переповнений тисячами й тисячами інших тожданих скринь.

Він підійшов до чоловіка й запитав: «Я бачив, як ти виносив цю скриню з мого парку. Що ж було в ній? І що це — всі ті скрині?»

Той глянув на нього й усміхнувся: «На грузовику я маю ще чимало таких скринь, які мушу повикидати. Ти не знаєш? Це — дні».

«Які дні?»

«Твої дні».

«Мої дні?»

«Твої загублені дні. Ті дні, які ти прогав. Ти їх виглядав, чи не так? Вони прибули. А ти що з ними зробив? Поглянь, вони зовсім незаймані, ще цілком опухлі. А тепер...»

Кацірра глянув. Скринь лежала величезна купа. Опустився вниз по схилу й відчинив одну з них.

У ній простягався осінній шлях, і там, удалині, відходила назавжди Грацієлла, його наречена. А він її навіть не гукав.

Відкрив другу. В ній була шпитальна кімната, і в ліжку — рідний брат Джіозуе, важко недужий, який вичікував його. А він сам гасав по світу за ділом.

Одчинив третю. Біля ґрат старої мізерної хати лежав Дук, вірний дог, що вже два роки ждав на нього, — самі шкура й кості. А йому й не снилося повертатися додому.

Він відчув, як щось ухопило його тут, близько горла. Розвантажувач стояв струнко на краю улоговини, непорушний, наче месник.

«Пане!», — крикнув Кацірра. «Послухайте мене. Дозвольте мені забрати собі принаймні ці три дні. Благаю вас. Принаймні оці три дні. Я — багатий. Усе вам дам, що забажаєте.»

Розвантажувач зробив знак правицею, щоб ніби вказати на якусь недосяжну точку, щоб ніби сказати, що вже запізно і що вже нічим не було можливо цьому зарадити. Відтак розвіявся в повітрі, і в цю мить зникла також велетенська купа таємничих скринь. А тінь ночі опускалася на землю.

ЖАРТ

Серед ночі, минувши ріг, я поспішав додому безлюдною заболоченою вулицею, коли раптом почув, як за плечима хтось почав бігти і наближатися до мене. Я подумав: чому він женеться в таку пізню годину? Хто це біжить за мною? Коли він наблизився до мене на метрів з пару, я повернувся. Тоді він сповільнив крок і, задиханий, усміхнувся до мене. Стояв мужчина, молодий, під тридцять. «Вибачайте», — сказав мені. «Завдав вам прикрости?».

«Якої прикрости?» — збентежено пробуркотів я, і подався шляхом далі.

Я гадав, що він розженеться знову і пережене мене. Але він не поворухнувся з місця, поки я не віддалився на добру сотню метрів. Тоді він наново розігнався на всі сили, і я почув, як за плечима він став навалюватися на мене. Коли я відчув, що він вже близько мене, я не зумів удержатися і, ставши на місці, знову повернувся до нього. «Ой, вибачте, будь ласка», — сказав він, раптово загальмувавши біг, щоб, здавалося, мене не повалити. «Я вас налякав? Пробачте мені.» «Налякав? Про що ви?», — сказав я, заспокоєний його такою ввічливістю. В цю мить, приглядаючись ближче до нього, я спостеріг, що це не був той самий чоловік, що раніше, а радше ніби хтось інший, трохи старший, убого зодягнений.

В третій раз, бо, зрозуміло, епізод повторився, мені вдалося запанувати над собою, і я не повернувся. Прискорені кроки повалилися на мене, але за хвилину, з почуттям несказанного полегшення, я почув, як вони стали випереджати мене.

«А цим разом, га, не налякав вас?», — сказав мужчина відкрито глузливим голосом, зупинившись на три—чотири метри переді мною. «Ви цим разом не піддалися, правда?»; а я йому: «Ви наміряєтеся довго так гратися зі мною? Гадаєте, що ви дотепні?». Тим часом, при слабкому відблиску ліхтаря, я запримітив, що стояв інший чоловік, не подібний ані до першого, ані до другого. «Але ви...», — запитав я, — «не той самий, що раніше?»

Він відповів: «Можливо. Але тут головне, аби ви мали почуття, що за вами хтось слідкує. Наша особа так само значить, один одного варта. Мені лише шкода, що я не біг як слід. Бо, якби біг як треба, то ви конечно б перелякалися. А тут не так».

Я зміряв його очима. Він не видавався мені мужчиною надзвичайної сили. «Все це — чиста глупота», — сказав я, роздратований. «Дурний жарт і більш ніщо».

«Жарт?», — відказав він із неудаваним виразом здивування. «Жарт? То ви... То ви в такому разі ще не зрозуміли?»

БАБА

Я мав тридцять чотири роки, коли запросили мене на week-end до вілли друга Сордіна Ескенгазі, над озером Орта. Це була просто-ра вілла старовинного виду, куди влітку сходилася велика родина Ескенгазі.

Як тільки я приїхав, друг Сордіно повів мене до мосї кімнати, щоб, як то кажуть, я відсвіжився. Десять хвилин пізніше, я вийшов і подався вниз до товариства.

У довгому коридорі, мало освітленому, бо густа витка рослинність притьмарювала вікна, ішла мені назустріч молода жінка із круглим пакетом, перев'язаним синьою стрічкою, в руках. Помітивши її зелену блюзу, я спершу подумав, що це покоївка. Відтак, засумнівався: це, мабуть, гірський костюм, в який пані часто вдягаються тут, на селі.

Жінка була надзвичайної вроди, брюнетка. І неминуче в моїй пам'яті закарбувалися її сенсואльні уста із злегка піднятою верхньою губою, як те інколи можна спостерігати в декотрих дітях від молодечого напруження шкіри.

Наближаючись до мене, вона не зупинилася, а тільки сповільнила крок, настійливо придивляючись до мене — справа кількох секунд — згубним поглядом, таким, що проникає вас у самі нутроші.

Соромливий від природи, я лише спромігся прошептати «добридень». «Добридень»,— відповіла вона, усміхаючись, і з тим грізним виразом у погляді перейшла мимо, злегка доторкаючись мене.

Я подався вниз до саду із чудесним передчуттям, що невдовзі, в той чи інший спосіб, я познайомлюся з цією чарівною особою; що й, може, моє життя назавжди переміниться.

Родина була зібрана в саду. Негайно мене представили господині дому, Сордіновій бабі, яка була дуже шикарною дамою, незважаючи на її поважний вік. Мене вразили її уста, вже умертвлені віялом зморшок, але контрастировані якоюсь стародавньою красою: верхня губа злегка загиналася вгору, розкриваючи усмішку.

«Та ми вже давні знайомі!»,— почала вона у пориві радості.

Збентежений, я відказав: «Не пам'ятаю, пані...»

«Але я пам'ятаю, пригадую собі, наче б це було ще вчора. А знаєте, що я конечно мушу вам сказати? Що ви — чудо. Справжнє чудо! Ви підписали пакт із дияволом, ану, скажіть по-щирому... Ні, ні, я жартую. Ви маєте повну рацію на мене так дивитися. Уявіть собі, що від того часу проминуло щонайменше п'ятдесят років... Ви не можете бути ним. Вас тоді ще на світі не було. Але він був такий, як ви, зовсім тотожний, присягаюся... Скажіть-но: чи, випадком, це не був ваш тато? Або, в крайньому разі, ваш дідо?»

«Не відаю, пані. Мій батько помер, коли я був ще дитиною... А тоді ми проживали в Голляндії...»

Вона, наче б не почувши моїх слів, вела далі: «А хочете почути найкраще? Це був для мене свого роду *суп де фудре*^{*}, як тоді говорилося... Хто знає, якби він не від'їхав був наступного дня... Боже, який він був привабливий... Зрозуміло, я не дала йому цього відчути. Подумайте! — у ті часи! Лиш одне: увечері, без його відома, не сказавши йому нічого, я постаралася, щоб він знайшов торт у своїй кімнаті. Торт із помаранч. Спечений лише для нього. Це була моя спеціальність...»

Розмова закінчилася в голосному загальному сміху. Однак, у мені залишилося якесь дивне почуття ніби непевности, ризику, замішання. І я не відважився запитати, хто була та красива молодиця, яку я зустрів у коридорі (бо знав, що вона вже не існувала). А коли пізніше зійшов по сходах до своєї кімнати, тоді також я не відважився відкрити той пакет, що лежав на комоді, перев'язаний синьою стрічкою (бо знав, що це був торт, спечений п'ятдесят літ тому).

* блискавичне закохання (з франц., дослівно: «громовий удар»)

СУПРОВОДЖУЮЧИ ЙОГО ДО ЛІФТУ

З-поміж усіх присутніх, які були зібрані в розлогій залі з нагоди святкування новорічного дня, я залишився сам один, щоб супровести його до дверей, коли він відходив. Сама собою — річ логічна і природна.

Я відчинив двері, покликав ліфт. Він стояв там, на площадці, стрункий. Дивився на мене. Я дивився на нього. Мовчанка.

Я дивився на нього. Востаннє дивився на нього. Бо знав, що його вже ніколи не побачу. В його нутрі було щось чорне, що для мене було, мабуть, найважливішим на світі. В його нутрі було щось ніжне, неописанне і незмірне (а ці слова не є перебільшені), в його нутрі була моя мама. І він геть забирав її з собою.

Він був високий, похмурий, велетенський, чорний, жакливий, чудесний, на весь світ унікальний, наскрізь опромінений.

Ліфт прибув. Я відчинив йому. Він увійшов до нього. І заки загнув дверцята:

«Однак»,— сказав він із невиразною усмішкою,— «однак мене... мене... ти будеш пам'ятати до самого кінця життя». «Тепер, ти мене ненавидиш»,— додав,— «проте, колись ти будеш мене любити, колись ти будеш жалкувати за мною в гірких сльозах на твоєму ліжку, в темряві, старий і самотній, колись ти будеш жалкувати за мною».

«Знаю, це так»,— відказав я.

Він зачинив подвійні дверцята (а, може, дверцята зачинив я?). Ліфт опустився вниз. Я почув, як він став заглиблюватися униз, униз, через площадку, через погрови, у тьму минулого, якій немає кінця.

Від вітру злегка заскреготала якась залізна хвіртка, в пітьмі далекого кладовища важко будь-що добре розглянути. Було холодно. Непорушні камені, могильні плити, висушені квіти. Бепристрасний профіль гір (навіщо і вони тут?). Вічність. Тиша. Спокій?

Я стояв там, на площадці. Все це видавалося мені неможливим, я не міг іще цьому повірити.

Почувся скрип ліфту, що піднімався вгору. Була північ. Піднімався вгору.

Хто в нім? Хто в нім?

ЗАПЕРЕЧУВАНИЙ

Я також перебуваю в стані обвинувачення. Як завжди, мої сини заходять до мого дому, що є відкритий для всіх. Увійшовши, вони зараз мене помічають. А я стою собі, як завжди, непорушний і мовчазний, трохи аби їх не залякати, трохи аби випадком нікого не принизити тягаром батьківського авторитету, що нині такий дискредитований. Я й не сиджу в авторитарному фотелі, не дивлюся на них ані суворим, ані запитливим поглядом начальника, а радше покійно і доброзичливо, сподіваючись, що моя присутність підохотить їх, заспокоїть, потішить, що вони будуть себе вигідно

почувати. Але мої сини про це не дбають. Кругом проходжуються, розглядаються на всі боки, оцінюють красні архітектурні оздоби, зупиняються і милуються мистецькими творами, що прикрашають дім, заглядають у пояснювальні брошури, обмінюються естетичними коментарями. А на мене навіть не глянуть, не привітають, до мене не усміхнуться, рукою не кивнуть. А вони ж — мої сини!

Але є ще гірше від цього. Тому що я спроможний без труднощів прислуховуватися до їхніх розмов, я чую, як вони про мене лихословлять, як глузують із мене, і навіть ганяють. Мене, їхнього батька? Вибухають нестримними сміхами. Висмікують. Повіриш їм — я не існую. Я лише безглуздий і безсилий нікчемний виродок, оркестрований — ой, як їм це слово імпонує! — потужними та гнобителями.

Мене не вітають, не дивляться на мене, яке й насильство для них просто зняти капелюха, та й навіть не уявляй собі, аби комусь із них приснилося до мене звернутися з просьбою, молитвою. Аджеж, я не існую, нічого не значу.

Але завершенням всього є, що у мені також щось змінилося. Як тільки зароджується будь-яка думка про реванш, про помсту, про покарання тих злобних молодиків, так зараз вона зникає у свого роду пригірклій резигнації. Вони ж мої сини, ні? І в нутрі кожного з них, навіть якщо вони гнівно це заперечують, навіть якщо вони цього взагалі не підозрівають, я далі існую. Як же мені їх покарати? Як приборкати? А, з другого ж боку, чи така ситуація може далі тривати? Я себе вже майже не пізнаю. Земля виховується під ногами. Друзі, допоможіть мені! Аджеж я є, попри все, БОГ.

З італійської переклав РОМАН БАБОВАЛ

ВАЖКЕ ОПОВІДАННЯ

АНТОНІО: Отже, було близько третьої ранку...

БЕРТО: Близько третьої?

АНТОНІО: Кажу близько, бо я взагалі не певен.

БЕРТО: Інакше кажучи: трохи раніше або трохи пізніше.

АНТОНІО: Точно. Але не виключено, що в цьому прецизному моменті баштовий годинник... (Усміхаючись). Ми себе зрозуміли, правда, юначе?

БЕРТО: Зрозумів.

АНТОНІО: Отже, було близько третьої ранку...

КАРЛА: Я знала таке оповідання, що починалося в другій. Воно було таке красне. Я ним так гордилася, наче б вигадала його сама... Але коли тепер подумаю, то далеко краще в третій... Не відаю чому, але воно видається мені більш урочисте, більш таємниче.

АНТОНІО (утішений): От, бачиш?

БЕРТО: Ну, кажіть, як далі?

АНТОНІО: Отже... Але якщо ви мене безперестанно будете переривати, то як мені доказати його до кінця? Отже, було близько третьої ранку...

БЕРТО: Вибачайте, вибачайте, але я дуже нетерплячий. Була гарна погода чи падав дощ?

АНТОНІО: Не каже.

БЕРТО: Хто?

АНТОНІО: Оповідання того не каже.

БЕРТО: Було літо? Була зима?

АНТОНІО: Не каже.

БЕРТО: День вакаційний чи святковий? Парний чи непарний?

АНТОНІО: Парний.

КАРЛА: Як далі?

АНТОНІО: Отже, було близько третьої ранку, коли...

БЕРТО: Коли — що?

АНТОНІО: Коли. І на тому все.

БЕРТО: Що сталося? Можна знати?

АНТОНІО: Оповідання не каже.

БЕРТО: Інакше кажучи: Було близько третьої ранку, коли — і крапка. І це все оповідання?

АНТОНІО: Не «коли» — і крапка. Але «коли» — і три крапки.

БЕРТО: А!

АНТОНІО: Тут велика різниця, ні?

БЕРТО (задуманий): Не перечу... Три крапки?

АНТОНІО: Три крапки.

КАРЛА: Щодо мене, воно чудове. Коротке, але чудове. Третя ранку... (Інспірована)... ота година, яку рідко хто бачить. Світ дримає. Один лише — вітер. Той вітер, що — близько третьої години; і ліхтарі, що коливаються; і незамкнені ворота, що в скреготі трепечуть; але ніхто не бачить, ніхто не чує, бо саме якраз третя ранку, і всі, як свині, сплять; вулиці — пусті; радіоприймачі — виключені; вікна — затемнені; і в цю хвилину якраз трапляється подія. Яка подія? Оповідання знає, але не каже, залишає її у стані непевності. До певної міри, розповісти ту подію знівечило б усе... Влучно тлумачу?

АНТОНІО: Влучно, але лише частково.

КАРЛА: Знаю. Лише частково. Але це неминуче. Розказати все, що містить оповідання, було б неможливо. Хто в дійсності був би на таке спроможний? Беручи до уваги годину, це була, безперечно, надзвичайна подія.

БЕРТО: Чому?

КАРЛА (запалюючись): Ану, спробуй. Спробуй придумати якусь звичайну або банальну подію, що могла б трапитися серед ночі у третій годині. Спробуй!

БЕРТО: Не знаю... Наприклад... один, одна...

КАРЛА: Бачиш, що ти неспроможний! Це неодмінно мусить бути надзвичайна подія. Зрештою, надзвичайних подій може бути дуже багато, вони практично незліченні. Одним словом, це оповідання — наче брама, широко відкрита в ніч, і ми знаємо, що за нею криється щось напрочуд виняткове, але ми цього не бачимо, бо наразі ніч, а вночі темно.

АНТОНІО: Проте, воно тут не так.

КАРЛА: Не так? Невже я помиляюся?

АНТОНІО: Так, ти помиляєшся. Я раніше собі лише пожартував. Оповідання на цьому не закінчується. Як же може кінчатися гідне поваги оповідання на слові «коли»?

БЕРТО (глузуючи): Отак і я казав!

АНТОНІО: Навпаки, оповідання докладно вияснює все в найдрібніших деталях. А саме, воно дослівно ось що розповідає: Було близько третьої години ранку, коли...

КАРЛА (загрозливо): Ні!

АНТОНІО: Що тебе бере?

КАРЛА: Досить! Ти не промовиш слова дальше!

АНТОНІО (ображений): А чому?

КАРЛА: Бо оповідання як таке зовсім досконале. До нього ти дай лише ко́му і цілком його занапастиш. І занапастиш також самого себе.

АНТОНІО: Себе?

КАРЛА: Так, себе.

АНТОНІО: Яким способом?

КАРЛА: Ану, спробуй, спробуй-но, падло!

АНТОНІО: От і тобі, спробую. (Скандуючи кожний склад). Було близько третьої ранку, коли...

КАРЛА: На, на тобі! (Заколює його).

АНТОНІО (падає, корчачись у смертних судорогах).

КАРЛА: Широко розкриті в ніч ворота! Бачиш те, бачиш тепер те, що було за ними?

БЕРТО: Ой, лихо! Та ти його убила!

КАРЛА: Яка важниця? Аби тільки поезія була врятована!

ОБШУК

«Ну що ж, дорогий пане, як це нам записати?». «Та я, пане поліцаю, присягаюся, ще годинку тому револьвер лежав у цій шухляді... Красний револьвер, заряджений і не деклярований». «Ви всі так говорите, а згодом знаходиш в архіві правильно виписану реєстрацію». «Ні, ні, присягаюся». «В такому разі, де він?». «Та я... та я не знаю... напевно хтось забрав...». «Таке виправдання надто вигідне...». «Слово чести, пане бригадире, хтось тут потайки собі револьвер присвоїв... Джюдїтто, Джюдїтто, ти торкалася цієї шухляди?». «Що таке вам приснилося, пане господарю?». «Але тут хтось був, хтось, який хоче стратити мене». «Хай буде! Я чоловік доброї волі, тому й прошу показати мені принаймні ті розкладницькі листи і маніфести». «Так, так, зараз, пане сержанте. Ось тут вони, заховані в цій шифоньєрці, бачите, тут є секретне відділення, секретнішого не придумаєш, хе-хе, ми знаємо, як зберігати всі наші дрібнички, ми, вороги суспільства! Ось тут... ось... заждіть... але... вони були тут... були тут... Боже мій, нема їх, хтось викрав... щоб стратити мене... падла!». «Чоловіче добрий, мені здається, що я дотепер був з вами дуже терпеливим». «Ой, біда зі мною... пане комісарє, пожалійте, хтось намірився мене стратити... прошу вас, дайте мені ще нагоду себе врятувати. Я маю два трупи в підваллі». «Аж два!». «Так, пане». «А чий це трупи?». «Жінок. Молодесеньких. Їх задушили оці руки». «А ваш мотив?». «Хе-хе, пане інспекторе, ви мені не повірите: справжнє природне збочення... Сюди, прошу, цими дверцятами, що праворуч, будьте уважні, бо сходи стрімкі... Сюди, дозвольте, я піду попереду. Он там, у кутку, під тим брезентом». «Тут?». «Так». «Та тут лише купа вугілля». «Змилуйтесь!... я не розумію, ваша світлосте, не більше, як два дні назад... Нехай мене грім поб'є, якщо... Джюдїтто, Джюдїтто, то ти забрала ті два трупи?». «Я? Пане господарю, не кажіть такого навіть жартом; я в цій хаті ніколи нічого не торкалася, навіть найменшої шпильки...». «Буде! ви мене за ніс водите, і це мені набридло... револьвер... розкладницькі листи... трупи... Самі дурні вигадки! Іменем закону я тебе арештую. Сюди давай руки!». (І почувся клекіт ручних кайданів).

СОБАЧА ЗАГАДКА

Коли мене, собаку, ведуть на прогулянку біля тієї великої палати з вітражами, статуями, вежами і банями, що на недалекому майдані, я часто спостерігаю свого роду великий чорний багатомісний автомобіль, надзвичайно пишний й увесь прикрашений різними оздобами, що стоїть перед порталом. Навколо нього товпиться сила людей. Раптом, із портала виходить четверо мужчин, які несуть на плечах довгу скриню, на якій немає жодного напису. Ця скриня також дуже пишна, розкішно прикрашена. В той час, як чотири чоловіки з превеликою обережністю вантажать її в прекрасну півтонку, люди приглядаються до неї. Що це таке в ній може бути? Уважність публіки, надмірна пишність, урочистість маневрування могли б призвести до думки, що у скриню закрито щось надзвичайно смачного, рідкісні та високо оцінювані страви, в кожному разі — речі істівні, бо інакше не поясниш такої церемонності. Відтак, коли ладують загадкову скриню у фургон, я часто спостерігаю, що декотрі з присутніх, особливо жінки, заходяться нестримним риданням. І це також підтверджує думку, що тут ідеться про вишукані поживи. А коли бачать, що їх геть забирають, то у найбільш ласих з-поміж них виникає такий глибокий жаль, що вони не в силі здержатися від сліз.

От і висновки, до яких кожного довів би простий здоровий розум. Але люди — такі чудні диваки! Ану і розгадай, що таке вони закривають у ті пишні баулі, і чому, коли їм під самим носом забирають, вони не реагують і не протиставляться? Ревуть немов телята, але пальця не підіймуть, щоб припинити від'їзд. Що за дивна порода!

ДЗЕРКАЛА

Надзвичайно шикарний молодець перейшов чайну залю модного дегустаційного сальону, злегка доторкаючись жінок, які густо сиділи за столиками із виразом безкрайньої індивідуальності в поглядах.

Сімона Черрі стиха засміялася, модулюючи свій сміх у свого роду тремтяче белькотання, що й було її спеціальністю. «Ге-ге-ге, ти бачила його?», — звернулася вона до подруги Фльоссі, своєї ровесниці. «Ах, нинішні молодці! яка жалюгідність — оті наші нинішні молодики! А що ж їм у голові мотається? Це річ незрозуміла, дивна і незрозуміла; слово чести, мені кортіло б знати, що їм по головах плутається. А той, який щойно перейшов, лише один серед многих. Молодці — здорові, ти сказала б — зовсім зрілі вже мужчини, і до того навіть з виду непогані. Але на жінок! на жінок навіть оком не кинуть! Двадцять літ тому, — що я кажу двадцять літ? — п'ятнадцять, може, десять років назад, молодь була інакшою. Слово чести, десять років назад якого-небудь молодика в цьому сальоні щонайменше вразило б розтягнення шії від настирливого споглядання такої тьми пишних дівчат. А ти бачила, як він собі мимо перейшов? Наче б ми лише самі крісла порожні. Ге-ге-ге», — і дріб'язково

повторила своє лепетання. «Сам Бог його знає, що за людська вийдуть з такої породи молодости; такої молодости, для якої жінки не існують. Ах, не перечу, колись робилося аж забагато: йдеш вулицею, а навколо — хмара слимакових поглядів; і, не дай Боже, тобі проходжуватися самотньою. «Панночко, панночко, дозволяйте?». Правда, це був просто штурм, але від цього до нинішньої індиферентності!.. Фльоссі, як ти думаєш?».

«Правильно, правильно, воно так, як ти кажеш. Змінилися схильності молодих. Та, зрештою, і сам світ вже не той, що раніше. Наприклад, чи ти запримітила дзеркала?».

«Що з дзеркалами?».

«Та ж їх вже не виробляють, як колись, запевняю тебе; цілком затратили фахове уміння. Нині всі дзеркала — нерегулярні; не відаю як, але тобі деформують обличчя, раз тут, раз там, аж просто жах! — уста повикривлені, щоки цілком поморщені, очі запітнілі. Ти ніколи цього не помітила?».

«Так, так!», — жадібно схвалила Сімона. «Маєш повну рацію! Тепер я розумію, чому деколи... Нині вже не вміють їх фабрикувати, ось де й причина. Винайшли атомне, збираються ракетами летіти на місяць. Добре діло! А тут нездатні навіть змайструвати дзеркало, що функціонує.

ШЕФ

Він завідує великим промисловим підприємством, йому вже за шістьдесят, щоранку встає о шостій, так літом, як зимою, а в сьомій він вже у фабриці, де перебуває до восьмої вечора й пізніше. У неділю також іде до праці, навіть, якщо підприємство і бюро пусті, але встає на годинку пізніше, що саме й він вважає майже як вадю. Він — взірцево серйозний чоловік, рідко коли сміється, не сміється ніколи. Літком наділяє собі, але не завжди, один тиждень вакацій у віллі над озером. Він не має жодного роду слабостей, він не курить, не п'є кави, не бере алкогольів, не читає романів. Не толерує слабостей навіть у других. Уважає себе важливим. Він є важливий. Він є надзвичайно важливий. Розказує речі — важливі. Має друзів — важливих. По телефону веде розмови — лише важливі. Його жарти також, між своїми — дуже важливі. Вважає себе необхідним. Він є необхідний. Похоронна церемонія почнеться завтра о годині 14.30 у помешканні покійного.

СОЛОВЕЙКО

Що ти нам, соловейку, заспіваєш цієї ночі? Бо, хоч і місяць блищить, і все у саду звисає на непомітних крилах сну, тебе не видно. Однак ми знаємо, що ти вже примостився в гушавині, неврівноважено на гілочці, що вистає понад балдахином листя. Мовчазний, ти вичікуєш тасмничу хвилину.

«Але, пробачте, чи звідси ми виразно будемо його чути? Чи не краще б нам податися трохи нижче?». «У нього ж голос! Були б ми і на протилежному схилі долини, жодної ноти не пропустили б! Заспокойтеся, пані, прошу, сядьте тут на лаву, візьміть цей плед, якщо бажаєте прикрити собі коліна, зрештою, в саду тепер не вогко». «Уявіть собі, я тут вперше, признаюся, що я розхвильована. А чи ви певні, що він таки й прийде? Коли почне?». «Незабаром, без сумніву».

На верху рослинності — незначне тремтіння; але це, може, тільки вітер; або білка; або — що гірше — одна з тих мишей, що гасають по деревах, шукаючи заспаних пташенят; або, може, лісова сова, що інколи заблукає в ці сторони; але я радше схиляюся до думки, що це він заклопотано шукає собі найвигіднішого місця.

Що він нам заспіває? Прадавню казку? Подих моря? Скорботи вітру? Елегію Opus 27 № 3? Музичний сигнал радіостанції R. A. I.*?

Замовчїть! Він починає. Тихо, тихесенько. Чуєш оте щєбетання, що в'єтьєся впівголоса, оту тремтливу філіграну з кришталю?

Чи ти пригадуєш собі, як він співав останнього разу? І щб́ тоді казав? Кохання моє, не засинай, казав тобі, бо ніч коротка, на світанку буде вже запізно, втікаймо, шлях — білий, луги відпочивають, видиш, там нагорі за лісами є зачарований замок, де..? Без сумніву, він був на верху тої рослинності. Звісно ж, цього місця вже не впізнати. Воно виглядає зовсім інакше нині, коли падає дощ: лахмате гілля, що звичає, грязь, сірувате небо і так далі. Але все таки...

Тут? Дерева — тут? Сад — тут? Абсолютно виключено. Якщо тут колись була якась вегетація, то, в крайньому випадку, хіба лише мускуси і лишайники. Вілла? Залюднена вілла в цьому місці? Пане кавалере, що вам таке придумалося? Ні, ні, тут не було ніколи жодного живого створіння. Камені, як бачите, саме голе каміння і все. Як? Соловейко, кажете? Славєтний соловейко, до якого здалека люди сходилися лише для того, щб́ слухати його? Чисте безглуздя про таке й думати. В крайньому разі, у стародавні часи, тут траплялися, але гільки у винятково сприятливих обставинах; хіба лише якась ворона, якийсь чубок або заблуканий кажан.

З італійської переклав РОМАН БАБОВАЛ

* R. A. I. — скорочення назви італійського телебачення.

Діно Будзаті (Dino Buzzati) — один із наймайстерніших італійських прозаїків нашого століття. Народився близько міста Беллюно 16 жовтня 1906 р. Хоч і закінчив успішно студії права (щоб удовольнити батька-юриста), працював журналістом у мілянській *Il Corriere della Sera* (до самої смерті (28.01.1972 р.).

Вперше він вступив на літературну сцену 1933 р. романом *Банабо з гір*, але справжню популярність здобув третьою повістю *Татарська пустиня* з 1940 р. (за цією книжкою кілька років тому вийшов фільм). Його творчість — плідна й багатогранна. Складається здебільшого з романів (між іншими, *Таємниця старого лісу* — 1935, *Великий портрет* — 1960, *Одне кохання* — 1963) і головню збірок коротких оповідань *Семеро вісників* — 1942, *Розвал Балівєрні* — 1957, *Шановний пане, прикро нам...* — 1960, *Крамниця містерії* — 1957, *Важкі ночі* — 1971 та численні інші книжки). Писав також театральні п'єси, музичні лібретта та поезію.

Його вроджена стриманість, спонтанне самоізолювання від культурного професіоналізму, його уперта відмова належати до будь-якої школи, групи тощо спричинилися до того, що попри відомість читачам критика за життя не признала повні його оригінальності та вартости. Але від смерті — зацікавлення його писанням не перестало безупинно зростати.

Структурна своєрідність Будзаті — це безупинні стрибки у неймовірність, яка, однак, ніколи не має характеру чогось самовистачального (як у сюрреалізмі), ані невловного й розпачливо безповоротного (як у Кафки); вона стає своєрідним четвертим виміром, що доповнює значення кожної людської життєвої пригоди. Будзаті не бажає дивувати читача своїми вигадками, він веде його непомітно в саму суть речей. Завжди починає із звичайних щоденних фактів реальности, з якими кожен з нас спокійно зжився, і шляхом метафори, незвичайної уяви, відразу занурюється в їхню глибину, щоб показати нам усі таємні зчеплення, щоб ми відчули їх, як вислів алярму, підозріваючи, що в кожній простій ситуації криються закутки, з першого погляду непомітні, але завжди реальні й повні глибокого значення.

Великі теми його оповідань — це почуття самоти перед широчезністю й неприступністю космосу; чекання чогось, що перервало б, нарешті, те зачарування пересічності, в якій ми полонені; почуття, що доля — все таки вкінці сильніша від нас; кошмар про страх і смерть на тлі буденности, в якій де-не-де проявляються дивні передвісні знаки; але також поштовх до піднесення, до любови, до надії, до повного самозавершення.

Стилістично в нього панують два способи творчости: розповідно-журналістичний і казковий, метафоричний, інколи з домішкою іронії, бароковий. Подеколи вони переплітаються, і то часто — не-

сподівано. Але його стиль — завжди чіткий, короткий, мов ножем перерізаний, прозорий, сугестивний.

Сподіваюся, що ці переклади й сам добір текстів дадуть відчутти українському читачеві розмір духу Будзаті, його складне своєрідне світосприймання.

СВІТО-ВИД

Літературно-мистецький журнал

Число I (10)
січень—березень

Видання Київської організації Спілки письменників України,
Спілки театральних діячів України
та
Нью-Йоркської Групи

КИЇВ—НЬЮ-ЙОРК

1993

СВІТО-ВИД

Літературно-мистецький журнал

**Число I (14)
січень—березень**

КИЇВ—НЬЮ-ЙОРК

1994